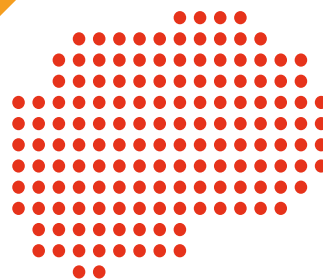


Монитор за социјални права

2021

Северна Македонија



Во текот на 2020 година, Северна Македонија продолжи со напорите за реализација на конкретни и одржливи подобрувања во владеењето на правото, борбата против корупцијата и организираниот криминал, како и јавната администрација. Сепак, пандемијата со Ковид-19 воопшто не го поштеди регионот на Западен Балкан, а особено Северна Македонија. Затоа, некои од достигнувањата остварени во последната деценија добија обратен тек поради тешкиот социоекономски период што произлезе од пандемијата. Кризата остави свој белег и на економските и на социјалните ткива на земјата, а позитивните трендови во вработеноста и приходите добија обратен тек. И покрај усвојувањето на Стратегијата за транспарентност 2019-2021 година, корупцијата сè уште е распространета во многу области на јавната администрација и потребен е поактивен пристап од јавните власти.¹

solidar



TOGETHER FOR
SOCIAL EUROPE

Од поднесувањето на пријавата во 2004 година, Северна Македонија е на пат кон членство во Европската Унија. Преговорите со ЕУ се меѓу главните приоритети на македонската влада и се застапени² во „Акциониот план 18: Градење држава според европски правила“.³ Земјата има за цел да изгради независни институции и да се бори против организираниот криминал, корупцијата и кршењето на човековите права и слободи.⁴

1 Извештај на Европската комисија (2020) Северна Македонија 2020 година: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/north_macedonia_report_2020.pdf

2 Влада на Република Македонија, Стратешки приоритети на Владата: <https://vlada.mk/node/18029?ln=en-gb>

3 Влада на Република Македонија, Акциски план 18: <https://vlada.mk/plan18>

4 Влада на Република Македонија, Стратешки приоритет 6 на Владата: <https://vlada.mk/node/18059>

	2018	2019	2020	ЕУ-27 2020
Џиниев коефициент ⁵	31.9	30.7	/	30.1
Невработеност ⁶	20.8%	17.3%	16.4%	6.3%
Индекс на родова еднаквост ⁷	N/A	N/A	N/A	67.9 (2020)
Сиромаштија кај вработени лица ⁸	8.7%	8.4%	/	9.2%
Пренатрупаност на станбен простор ⁹	46.4%	43.5%	/	15.6%
ЦИВИКУС Монитор на граѓански простор ¹⁰	СТЕЧЕТ	СТЕЧЕТ	СТЕЧЕТ	Не се применува

Избрани индикатори за состојбата на социјалните права во Европа

Податоците што недостасуваат за 2020 година не се достапни во моментот на објавување на Мониторот за социјални права 2021 година.

Еднакви можности и пристап до пазарот на трудот

Владата на Северна Македонија неодамна усвои три пакети политички мерки за справување со негативните последици од Ковид-19, кои веројатно ќе имаат долгорочно влијание врз земјата. Мерките главно имаат за цел да се справат со четири идентификувани ризици: ширењето на инфекцијата; економските последици како што се губење на приход и влошување на квалитетот на животот за најранливите граѓани; ризикот од нефер пристап до услугите; и влошувањето на процесот на учење.¹¹

Националната стратешка група на СОЛИДАР (НСГ) за Северна Македонија известува дека владата подготвила два вида политички интервенции за да спречи губење на приход и да го одржи квалитетот на животот на граѓаните. Првата имаше за цел да ги заштити работните места и ликвидноста кај најпогодените компании и вклучуваше субвенционирање на платите и социјалните придонеси во приватниот сектор, одложување на плаќањата однапред за данокот на добивка, заеми со поволни услови, гаранции за заеми и

5 Евростат (2021). Џиниев коефициент на еквивалентен расположлив приход: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?lang=en&dataset=ilc_di12

6 Евростат (2021). Невработеност по пол и возраст: годишни податоци: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_a&lang=en

7 Европски институт за родова еднаквост (2021). Индекс на родова еднаквост: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2020>

8 Евростат (2021). Стапката на ризик од сиромаштија кај работниците: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tespm070/default/table?lang=en>

9 Евростат (2021). Стапка на пренаселеност по возраст, пол и статус на сиромаштија – вкупно население: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_lvho05a/default/table?lang=en

10 ЦИВИКУС (2021). Монитор на граѓански простор: <https://monitor.civicus.org/country/macedonia/>

11 УНИЦЕФ (2020) Брза анализа на Северна Македонија и предлози за политики: <https://www.unicef.org/northmacedonia/media/6816/file/Study:%20Social%20and%20Economic%20Effects%20of%20COVID-19.pdf>

одредена поддршка за секторот. Втората имаше за цел да ја одржи социјалната стабилност за најранливите граѓани преку зголемување на нивниот пристап до услуги и олеснување на нивните критериуми за подобност за гарантирана минимална помош (ГМП) и за надоместок за невработеност. Олеснувањето на критериумите за добивање паричен надоместок за невработеност се гледа позитивно од страна на НСГ, бидејќи нуди проширување на опсегот на ГМП за сите поединци кои останале без работа поради која било причина во март и април 2020 година и им обезбедила барем некаков приход.

ОБРАЗОВАНИЕ И НЕВРАБОТЕНОСТ КАЈ МЛАДИТЕ

Во 2018 година, македонското Министерство за образование и наука вовеле Стратегија за образование 2018-2025 година и Акциски план, чија цел е подобрување на различни области во образованието, обуките и истражувањето со цел зајакнување на македонската економија и општество.¹² И покрај усвојувањето на овој документ, конкретни резултати сè уште не се видливи: земјата продолжува да заостанува зад европскиот просек, како и зад просекот на Западен Балкан.¹³ **Сè на сè, најтното прашање останува големиот јаз меѓу учениците од различни социоекономски средини.** Ова е очигледно од индикаторите на ПИСА,¹⁴ кои покажуваат дека

образовните перформанси во Северна Македонија се нееднакви. Згора на тоа, родовите и социоекономските поделби резултираат со пад на перформансите во различни образовни и стручни програми: веројатноста кај машките ученици да посетуваат програми за стручно образование и обука е 1,4 пати поголема отколку кај женските, а учениците од обесправените домаќинства имаат 2,3 пати поголеми шанси да посетуваат стручно образование. Пандемијата предизвика притисок и стрес врз целата образовна заедница, но младите беа особено погодени од зголемената несигурност и нејасните протоколи за завршување на нивните образовни степени. Ова резултираше со тешки транзиции помеѓу образовните нивоа¹⁵ и ги засили психосоцијални ризици.

Извештајот објавен од Еврофонд ги потврдува надолните трендови во образовниот систем во Северна Македонија, известувајќи дека неговиот рејтинг за квалитет од 5,3 за образование е најнизок меѓу сите испитани земји.¹⁶ Најзагрижувачки е тоа што Меѓународната организација на трудот (МОТ) објави дека работниците со завршено средно образование во Северна Македонија се непропорционално застапени меѓу невработените, особено меѓу долгорочно невработените.¹⁷ Тоа укажува на важни предизвици кои претстојат за образовниот систем на земјата. Затоа, Националната стратешка група ја повикува владата да го подобри квалитетот на јавното средно и стручно образование и да се справи со неусогласеноста на вештините.

12 Министерство за образование и наука (2018) Стратегија за образование и акциски план 2018-2025: <https://planipolis.iiep.unesco.org/sites/default/files/ressources/macedonia-education-strategy-for-2018-2025-and-action-plan-strategija-za-obrazovanie-eng-web-1.pdf> / in Macedonian: https://planipolis.iiep.unesco.org/sites/default/files/ressources/macedonia-strategija-za-obrazovanie-2018-2025-mak-web_0.pdf / На албански: https://planipolis.iiep.unesco.org/sites/default/files/ressources/strategija-za-obrazovanie-alb-web_0.pdf

13 Имајќи ги предвид индикаторите на ОЕЦД ПИСА.

14 ОЕЦД (2021) Образование во Северна Македонија: https://pisabyregion.oecd.org/north_macedonia/#section-02

15 ЕАПН (2020), Следење на сиромаштијата во Северна Македонија 2020: <https://www.eapn.eu/poverty-watch-north-macedonia-poverty-watches-overview-2020/>

16 Еврофонд, (2019) Живеење и работа во Северна Македонија

17 МОТ (2020), Брза проценка на влијанијата врз вработувањето и одговори на политиките: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_746124.pdf

Пандемијата со Ковид-19 постојано ја зголемуваше ранливоста на младите луѓе. Како што известува Националната стратешка група, младите луѓе вообичаено се вработени со договори за вработување кои нудат само слаба заштита и ги прават особено ранливи на несигурни работни ситуации. Младите кои се во образовниот процес и посетуваат обуки треба да ја задржат својата мотивација за учење преку надминување на нееднаквостите во образовниот систем.

Вработеноста на младите е зголемена за 30% од 2013 година,¹⁸ но оваа добивка е главно резултат на демографскиот тренд кој е во опаѓање кај младата популација, како и на високото ниво на емиграција на младите работници во земјите на ЕУ.¹⁹ Според официјалната статистика, едно од четири лица кои останале без работа за време на пандемијата е на возраст под 29 години. Но, процентот е веројатно поголем, бидејќи не се пресметани нелегалните работници, а повеќето од нив се многу млади. Пандемијата ја зголеми и онака високата стапка на невработеност кај младите во земјата на 35%, што сега е една од највисоките во Европа. Според Владата, дел од средствата добиени од Европската унија за ублажување на последиците од кризата со Ковид-19 ќе бидат искористени за справување со невработеноста кај младите.

ВКЛУЧУВАЊЕ НА МИГРАНТИ

Поголемиот дел од државјаните на трети земји кои аплицираат за меѓународна заштита во ЕУ пристигнуваат преку регионот

на Западен Балкан, особено од Турција во Грција, од каде многу потоа заминуваат во Северна Македонија. Јужната граница, особено областа Богородица, е забележлива зона за пристигнување²⁰, поради геостратешката положба што ја има. Затоа, Северна Македонија е и транзитна зона и дестинација за мигрантите, а нејзината влада треба да развие добри политики и процедури за да се справи со големиот прилив и да обезбеди социјална вклученост за мигрантите и барателите на азил. Без соодветно знаење, вештини и практични алатки за препознавање на правата и потребите на мигрантите и бегалците, Северна Македонија можеби нема да може да обезбеди соодветни социјални стандарди за нејзиното пошироко општество.

И покрај важноста на темата за Северна Македонија, **последните анализи од Индексот на политиката за интеграција на мигрантите²¹ известуваат дека не се случиле никакви законски промени или големи подобрувања во интеграциската политика на Северна Македонија од 2015 година.** Ова е спротивно на регионалниот тренд, каде што политиките за интеграција станаа поефикасни во соседните земји Албанија, Хрватска и Србија.²² Сè уште има големи пречки на пазарот на трудот и во однос на можностите за образование, пристапот до здравствената заштита, како и националното и политичкото учество. Странските граѓани не се информирани, консултирани или не им се дозволува да гласаат или да се зачленуваат во политички партии. Затоа, може да се каже дека имигрантите имаат основни права, но не уживаат целосни и еднакви можности.²³

18 МОТ (2020), Брза проценка на влијанијата врз вработувањето и одговори на политиките: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_746124.pdf

19 Мајхосев, А., (2019) Работниот живот во Северна Македонија, Универзитет Гоце Делчев, Штип, Северна Македонија

20 Европска комисија (2020), Акциски документ (Северна Македонија) за Инструментот за претпристапна помош II, 2014-2020: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/default/files/annexes/2020_ad2_eu_for_improved_border_and_migration_management.pdf

21 МИПЕКС (МИРЕХ) ги мери интегративните политики во сите европски земји-членки и други земји, како што е Северна Македонија. Политичките индикатори се избрани за да се создаде слика за можностите на мигрантите да учествуваат во општеството. Видете ја веб-страницата на МИПЕКС: <https://www.mipex.eu/>

22 МИПЕКС (2020), Северна Македонија: <https://www.mipex.eu/macedonia-fyrom>

23 МИПЕКС (2020), Северна Македонија: <https://www.mipex.eu/macedonia-fyrom>

Вклучувањето на мигрантите, бегалците и барателите на азил во моментот не е еден од приоритетите на македонската влада,²⁴ ниту пак се очекува да биде наскоро. Националната стратешка група повикува наскоро да се развие национална ад-хок стратегија, со цел да се решат и ублажат негативните последици од пандемијата со Ковид-19 врз најранливите групи во општеството, како што се мигрантите. Според проценката на МОТ за 2020 година за влијанието на пандемијата врз вработувањето во земјата, работниците мигранти се особено изложени на губење на работни места и намалување на приходите. Без политики кои директно се однесуваат на мигрантите, групата не само што е многу ранлива, туку и помалку видлива.

РАБОТНИ УСЛОВИ

Во Северна Македонија, просечната нето месечна плата изнесува 22.142 денари (357,28 евра заклучно со мај 2019 година).²⁵ Меѓу земјите кандидати за членство во ЕУ, Северна Македонија има национална минимална плата од 343,28 евра.²⁶ Минималната плата беше воведена во 2017 година, со цел да се намали сиромаштијата и нееднаквоста кај вработените. Проценката на МОТ за последиците од минималната плата од 2019 година покажа севкупни позитивни ефекти врз животниот стандард. Тоа најмногу им користеше на работниците со ниски плати, па затоа придонесе за „изедначување“ на платите. Благодарение на оваа реформа, Северна Македонија

има помала нееднаквост во платите од европскиот просек.²⁷

Во текот на последната деценија, македонскиот пазар на труд имаше добри резултати, со растечки стапки на учество, зголемување на вработеноста и намалување на невработеноста. Сепак, **пандемијата со Ковид-19 драматично го погоди пазарот на трудот, а стапката на вработеност – која се зголеми од 44 отсто во 2011 година на 54,7 отсто во 2019 година – падна за 6 проценти на 47,1 отсто во првиот квартал од 2021 година.**²⁸

РОДОВА ЕДНАКВОСТ И РАМНОТЕЖА ПОМЕЃУ РАБОТАТА И ЖИВОТОТ

Во Северна Македонија, заштитата на родовата еднаквост спаѓа во рамките на мандатот на владиното Министерство за труд и социјална политика. Во парламентот, Комисијата за правата на жените и мажите расправа и го одобрува секој предлог за родовата еднаквост. Родовата еднаквост беше спомната во уставот од 1991 година како основна вредност, а дискриминацијата е кривично дело од 1996 година.²⁹ Покрај тоа, главното законодавство кое ги покрива прашањата за родовата еднаквост, а кое беше усвоено во 2012 година, се смета за премногу слабо.

Во 2019 година, Европскиот институт за родовата еднаквост го објави својот најнов извештај за Северна Македонија, во кој се

24 Влада на Република Северна Македонија (2019) Стратешки приоритети 2019-2021: <https://vlada.mk/node/18029?l-n=en-gb>

25 Еврофонд (2020) Живеење и работа во Северна Македонија: <https://www.eurofound.europa.eu/nb/country/north-macedonia#pay>

26 Евростат (2021) Месечни минимални плати – Двогодишни податоци: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/earn_mw_cur/default/table?lang=en

27 МОТ (2019), Проценка на економските влијанија од зголемувањето на минималната плата во 2017 година во Северна Македонија: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_714892.pdf

28 Влада на Република Северна Македонија, (2021), Активно население: https://www.stat.gov.mk/PrikaziSooopstzenie_en.aspx?rbrtxt=98

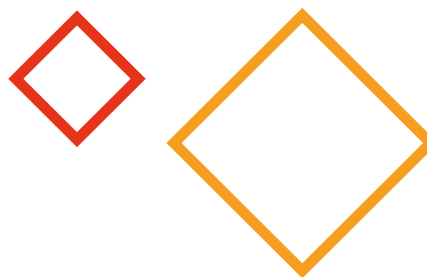
29 Constitution of the Republic of North Macedonia / Устав на Република Северна Македонија www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia.nspix.

вели дека сè уште има значителна родовата нееднаквост. Ова е особено случај во однос на еднаквите плати и времето посветено на грижата за младите, постарите и хендикепираните лица, и на активностите за одржување на домаќинствата. Извештајот ја истакна слабата позиција на жените, особено кога станува збор за пристап до финансиски ресурси.³⁰

Најголемото подобрување е постигнато преку македонскиот Акциски план за родова еднаквост 2018-2020 година,³¹ кој вовеле обука за вклучување на родово чувствителни индикатори во сите програми развиени од владата. Оваа обука беше задолжителна за сите државни службеници одговорни за стратешко планирање во министерствата. Сепак, **во извештајот на Европската комисија за 2021 година за недискриминација во Северна Македонија се вели дека главното законодавство на земјата³² за родова еднаквост е премногу слабо³³ во постапките за спроведување. Покрај тоа, една од главните грижи во извештајот беше дека термините „род“ и „пол“ не се користат на инклузивен начин во законот.** Ова де факто ја намали

видливоста на трансродовите луѓе и ги исклучи трансродовите жени од заштита од дискриминација, особено на работа.

A new law on gender-based violence was adopted on 29 January 2021,³⁴ кој стапи на сила во мај 2021 година. Законот претставува позитивен чекор во имплементацијата на Истанбулската конвенција, особено во однос на воведувањето на бесплатна правна помош (член 97), репарациите и поддршката при посредување во судските постапки, како и за жените жртви на родово засновано насилство. Сепак, иако со законот се прават неколку добри чекори напред, во него, исто така, строго се дефинира полот како „физички карактеристики на поединецот, според кои полот се доделува при раѓањето, поради физичките репродуктивни органи“. Оваа дефиниција де факто ги исклучува трансродовите жени од заштита и поддршка. Тоа е главната поента за која треба да се сменат советите во извештајот на земјата за родовата еднаквост – што беше издаден од Европската мрежа на правни експерти за родова еднаквост и недискриминација.³⁵



30 ЕИГЕ (2019) Извештај за земјата - Северна Македонија: <https://eige.europa.eu/north-macedonia>

31 Влада на Република Северна Македонија (2018) Периодичен извештај за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/MKD/INT_CEDAW_STA_MK-D_32920_E.pdf

32 Закон за родова еднаквост, (2012), Закон за еднакви можности на жените и мажите, Службен весник на РМ, 6/2012, 30/2013, 166/2014, 150/2015.

33 Европска комисија, Генерален директорат за правда и потрошувачи Д.2 Родова еднаквост (2021) Извештај на земјата за родова еднаквост – Северна Македонија 2021: https://epi.org.mk/wp-content/uploads/2021-MK-GE-country-report_final-for-web.pdf

34 Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство. Службен весник, бр. 24/2021. <https://ldbis.pravda.gov.mk/PregledNaZakon.aspx?id=54941>

35 Европска комисија, Генерален директорат за правда и потрошувачи Д.2 Родова еднаквост (2021) Извештај за земјата за родова еднаквост – Северна Македонија 2021 година: https://epi.org.mk/wp-content/uploads/2021-MK-GE-country-report_final-for-web.pdf

Социјална заштита и инклузија

Поради пандемијата, стапката на невработеност во Северна Македонија и јавниот долг веројатно ќе се зголемат во наредните месеци. Ова веројатно ќе има силно влијание врз долгорочните шеми за социјална заштита и безбедност на земјата. Во најтешките месеци од 2020 година, владата се обиде да воведо јавни политики за заштита на клучните и ранливи групи кои беа сериозно погодени од пандемијата и рестриктивните мерки.

Владата воведо контрола на цените на основните и неопходните добра за време на пандемијата: максималните цени на храната, лековите и производите за дезинфекција беа фиксирани од властите.³⁶ Покрај тоа, во април 2020 година, воведен е нов³⁷ систем за осигурување при невработеност за да ги покрие работниците кои останале без работа поради пандемијата. Месечниот надоместок кој беше обезбеден не беше секогаш доволен за да се покријат основните потреби, бидејќи изнесуваше половина од просечната месечна плата во последните две години. Но, до значително подобрување дојде со усвојувањето на Уредбата за спроведување на Законот

за вработување и осигурување во случај на невработеност за време на вонредна состојба.³⁸ Со тоа се проширија критериумите за подобност за осигурување на сите работници кои ги загубиле своите работни места поради кризата со Ковид-19 од март до мај 2020 година, без оглед на нивниот стаж. Од друга страна, и покрај зголемената стапка на невработеност, мерката не беше пролонгирана, со што голем број невработени беа ставени во тешка социоекономска состојба.³⁹ Бројот на корисници на надоместок за невработеност се зголеми за 76% во мај 2020 година, но истиот се намали на крајот на јуни 2020 година, поради⁴⁰ повторното воведување на ригидни критериуми. **Истражувачка група предводена од Универзитетот во Скопје и Европската мрежа за социјална политика идентификуваше ригидни критериуми како најексплицитна празнина во системот за социјална заштита во Северна Македонија.** Самовработените лица се исклучени од додатокот за невработеност, како и работниците на кои им бил раскинат договорот како резултат на меѓусебен договор со работодавачот.

36 ОЕЦД (2020) Кризата со Ковид-19 во Северна Македонија: <https://www.oecd.org/south-east-europe/COVID-19-Crisis-in-North-Macedonia-archive.pdf>

37 МОТ (2020), Брза проценка на влијанијата врз вработувањето и одговорите на политиките: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_746124.pdf

38 Службен весник бр.136 од 27.05.2020 год

39 Геровска Митев, М.Р. (2021). Северна Македонија: Осигурување за невработеност како одговор на КОВИД-19, Краток извештај на ЕСПН, 2021/20, Европска мрежа за социјална политика (ЕСПН), Брисел: Европска комисија: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=23904&langId=en>

40 Петрески, М., Петрески, Б., Томовска Мишоска, А., Геровска Митев, М., Парнарџиева-Змејкова, М., Димковски, В. и Морган, Н. (2020). Ефектите на КОВИД-19 врз децата во Северна Македонија: Брза анализа и предлози за политики, Скопје: УНИЦЕФ

ДОБРА ПРАКТИКА локални херои

Институтот за развој на заедницата (ИРЗ) и Arbeiter-Samariter-Bund (АБС) организираа волонтери наречени „локални херои“ за да обезбедат основни услуги на луѓето на кои им е потребна. Прво беше организирано собирање на храна и хигиенски средства. Набрзо потоа следеше дистрибуција на електронски уреди, маски за лице и визирани во најтешките фази на пандемијата.⁴¹ Покрај тоа, волонтерите помогнаа да се поддржат лицата со посебни потреби и да се дезинфицираат јавните површини во станбените населби. Тие донираа и оброци за хоспитализираните пациенти. Организациите ги сочинуваа работници и волонтери во Северна Македонија кои можеа да помогнат во собирањето и дистрибуцијата на итни материјали до семејствата на кои им беше потребна. Тие особено им помагаа на луѓето кои беа невработени поради пандемијата или не можеа да излезат надвор поради рестриктивните мерки и карантините поради пандемијата со Ковид-19.

ПРАВИЧНА ТРАНЗИЦИЈА КОН ЗЕЛЕНА ЕКОНОМИЈА

За да постигне правична транзиција, земјата се фокусираше на усогласување со европските стандарди, но во последната

деценија подобрувањата во политиката за животна средина се состоеја само од измени на постојното македонско законодавство. Северна Македонија има резерви на јаглен, а во февруари 2021 година Европската комисија започна нова иницијатива за поддршка на зелената транзиција на Западен Балкан,⁴² што ќе ја поддржи одлуката на Северна Македонија да го намали и постепено да се откаже од производството на енергија базирана на јаглен до 2028 година. Како што е идентификувано во Мониторот за социјални права 2020 година, еден од главните предизвици останува дизајнот на стратегии за имплементација. Иницијативата на Комисијата ќе се потпира на размена на практики и дијалог ширум регионот. Покрај тоа, преку таканаречената „академија за јаглен“, ќе се обезбеди обука за стратегии на имплементација и управување.

Според Националната стратешка група, уште многу треба да се направи допрва, а она што сè уште недостасува се конкретни активности кон правична транзиција.

ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

Покрај предизвиците што ги носи пандемијата, Северна Македонија се соочи со други главни проблеми поврзани со пристапот до здравствена заштита во 2020 година, а тие најверојатно ќе продолжат. Според Светската здравствена организација, сеној четврти човек во земјата ќе биде на возраст над 65 години за 20 години.⁴³ Тоа значи дека владата треба брзо да организира интегрирани услуги за постарите луѓе и да подготви

41 ИРЗ, АБС (2020) Иницијатива за локален херој: Храна https://www.youtube.com/watch?v=UfH4_1RDo2w&list=PLWxliz-z7euws9WteF0LWlcMkcpxFVYZsA, Компјутери: <https://www.youtube.com/watch?v=hqZno9i2PgY&list=PLWxliz-z7euws9WteF0LWlcMkcpxFVYZsA&index=2>

42 Европска комисија (2021) Иницијатива за региони во транзиција со јаглен во Западен Балкан и Украина. https://ec.europa.eu/energy/topics/oil-gas-and-coal/coal-regions-in-the-western-balkans-and-ukraine/initiative-coal-regions-transition-western-balkans-and-ukraine_en

43 СЗО (2021) Постари луѓе и пристап до здравствена заштита во Северна Македонија. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/339644/9789289055420-eng.pdf>

социјални и здравствени политики за да избегне притисок врз системот за социјална заштита во земјата и врз помладата генерација. Друг голем проблем со кој се соочува Северна Македонија е сериозниот недостаток на здравствен персонал: само еден од тројца лекари се практичари од примарната здравствена заштита, а многумина ја напуштаат земјата секој ден и заминуваат особено во другите европски земји.

Згора на тоа, извештаите покажуваат дека има недостаток од ресурси во здравствената писменост и превентивните јавни услуги, додека потрошувачката на тутун, дебелината и загадувањето на воздухот се доминантни ризици за болести, вклучително и рак.⁴⁴

Граѓански простор

Според мониторингот на ЦИВИКУС, граѓанскиот простор во Северна Македонија не е подобрен и останува „стеснет“. Сепак, позитивни чекори за активно вклучување на граѓанските организации беа воведени со Акцискиот план за соработка меѓу Владата и граѓанското општество 2018-2020 година. Националната стратешка група ги поздравува иницијативите, но истакнува дека граѓанското општество и неговите претставници бараат консултации кои се позначајни и навремени.

СЛОБОДА НА ЗДРУЖУВАЊЕ

Македонската национална стратешка група известува дека правната рамка за слободата на здружување е дефинирана со Законот за здруженија на граѓани и фондации, донесен во 1998 година. Според ова, здружение на граѓани можат да основаат пет полнолетни граѓани на Република Македонија. Фондација може да основаат еден или повеќе основачи. Неодамна, постапката за регистрација

беше поедноставена откако законот беше усогласен со Европскиот закон за едношалтерски систем.⁴⁵ Постапката за регистрација на ГО беше префрлена од судовите во Централниот регистар, што ја прави поедноставна и побрза: сега може да се направи во рок од пет дена од комплетирањето на потребната документација.⁴⁶

НСГ известува дека уставните гаранции за слобода на собирање генерално се добро заштитени и почитувани. Сепак, протестите вообичаено ги надгледува полицијата за немири. Во јуни 2018 година, протестот во Скопје против Договорот од Преспа стана насилен кога полицијата употреби солзавец и заслепувачки гранати во толпата за да ги растера демонстрациите. Сепак, ситуацијата може да биде охрабрувачка, како во јуни 2019 година, кога Северна Македонија беше домаќин на својата прва парада на гордоста во главниот град Скопје. Додека конзервативните верски и националистички групи се спротивставија на настанот, тој се одржа мирно и ги

44 Исто.

45 Принципот „едношалтерски систем“, заедно со механизмот за конзистентност, е еден од централните столбови на предложената Општа регулатива за заштита на личните податоци (ГДПР).

46 Балканска мрежа за развој на граѓанското општество – Закон за правна рамка за слобода на здружување: <https://www.balkancsd.net/civil-dialogue/macedonia/legal-framework-law-on-freedom-of-association-incl-foundations-and-its-regulation/>

надмина очекувањата за присуство. Некои претставници на парламентот и владата се приклучија на парадата на гордоста, зголемувајќи ги надежите за јавната агенда на барањата и приоритетите на ЛГБТКИ+.

СЛОБОДА НА ИЗРАЗУВАЊЕ

Уставот на земјата ја штити слободата на изразување на сите граѓани. **Владата постигна напредок во почитувањето на слободата на медиумите и слободата на изразување, но проблемите остануваат, вклучително слабата независност на медиумите и насилството и заплашувањето на новинарите.** Мониторот на ЦИВИКУС регистрира насилство и физички напади врз ЛГБТКИ+ активист во 2020 година, како и закани за силување и смрт кон активистка на социјалните мрежи. Покрај тоа, Националната мрежа против говорот на омраза во медиумите беше лансирана во јануари 2021 година, предводена од Советот за етика во медиумите и поддржана од Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ). Мрежата се состои од 17 ентитети, вклучувајќи медиуми и новинарски здруженија, граѓански организации, владини претставници и други релевантни чинители. Мрежата ќе преземе активности и настани за подигање на свеста за да го зголеми знаењето за темата и нејзината видливост.

СОЦИЈАЛЕН И ГРАЃАНСКИ ДИЈАЛОГ

Социјалниот дијалог во Северна Македонија е сè уште на незадоволително ниво, а постигнат е ограничен напредок во 2020 година. И покрај трипартитните консултативни структури воспоставени во 12 општини,⁴⁷ подигањето на свеста за социјалниот дијалог, користењето на Локалните економски и социјални совети (ЕСС) сè уште не е ефективно⁴⁸ и бара дополнителна поддршка. Навистина, македонските тела за социјален дијалог беа формирани во 1996 година (и потврдени во 2010 година)⁴⁹ и затоа може да се сметаат за млади во споредба со оние во некои земји-членки на ЕУ. Затоа, размената на искуства и добри практики со социјалните партнери од други земји би била од корист за подобрување на нивната ефикасност, но и пошироко за македонското општество. Во исто време, синдикатите треба да ја подберат и промовираат својата видливост, членство, релевантност и капацитет за да дејствуваат на локално и национално ниво.

Во една од своите најнови публикации за социјалниот дијалог во Северна Македонија, МОТ ја изразува својата загриженост дека од шесте работни тела на националниот ЕСС, само едно работи редовно – Трипартитната комисија за лиценцирање на помирувачи и арбитри.⁵⁰ Останатите работни групи – за работни односи и плати, за социјална заштита, за здравје и безбедност при работа и за политики за вработување – не се среќаваат и не даваат конкретни резултати. Сепак, овие групи се потребни за земјата да постигне подобри услови за вработување и работа.

47 Европска комисија, (2020) Извештај за Северна Македонија 2020 година: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/north_macedonia_report_2020.pdf

48 МОТ (2021) Зајакнување на социјалниот дијалог во Северна Македонија, опис на проектот: https://www.ilo.org/budapest/what-we-do/projects/WCMS_679543/lang-en/index.htm

49 Првиот трипартитен договор од 1996 година го потпишаа синдикатите, владата и стопанските комори. Дури во 2010 година Организацијата на работодавачи на Македонија ОРМ го склучи договорот заедно со двете синдикални федерации ССМ и НСС и ги формираа Економско-социјалните совети како што се познати денес.

50 МОТ (2020) Кон ефективен и функционален социјален дијалог во Северна Македонија: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_744279.pdf

ОДГОВОРЕН УРЕДНИК:

Mikael Leyi

АВТОР:

Beatrice di Padua

КООРДИНАЦИЈА НА ИЗДАНИЕТО:

Carlos Roldán Mejías, Giorgia Gusciglio, Martina Corti

ЛЕНТУРА:

Sebastian Moffett

ПРЕВОД ОД АНГЛИСКИ:

Pero Sardzoski - translator, Pegasus ELS

ГРАФИЧНИ ДИЗАЈН:

Maximilian Fischer

СО ПРИДОНЕС НА:

Институт за развој на заедниците (ИРЗ) –
Community Development Institute (CDI)



Институт за развој на заедницата
Community Development Institute
Instituti për Zhvillim të Bashkësisë

solidar



Оваа публикација е изработена со финансиска поддршка на Европската Унија. Информациите содржани во оваа публикација не ги одразуваат позициите или мислењата на Европската комисија.

SOLIDAR
Avenue des Arts, 50
1000 Brussels - Belgium
+32 2 500 10 20
www.solidar.org
@SOLIDAR_EU

© SOLIDAR 2021